

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Ewa Stryczyńska (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki (sprawozdawca)

SSN Jarosław Sobutka

w sprawie z odwołania M. L.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Szczecinie
o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 28 maja 2025 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z dnia 16 maja 2023 r., sygn. akt III AUa 622/22,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w Szczecinie do ponownego rozpoznania oraz
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Szczecinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
wyrokiem z 16 maja 2024 r., III AUa 622/22, oddalił apelację odwołującej się M. L. od
wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie z 19 lipca 2022 r., VI U 255/20,

oddalającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Szczecinie z 8 stycznia 2020 r. odmawiającej przyznania jej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

W sprawie tej ustalono, że odwołująca się, ur. [...] 1982 r., ukończyła liceum ogólnokształcące bez matury, miała indywidualny tok nauczania. Od 1 kwietnia 2008 r. do 28 lutego 2019 r. pracowała w Biurze Rachunkowym na stanowisku pracownika administracyjnego w niepełnym wymiarze czasu pracy. Od 1 marca 2019 r. zatrudniona jest w pełnym wymiarze czasie pracy w Wielobranżowej Spółdzielni Inwalidów „[...]” w S. na stanowisku montera.

W dniu 15 kwietnia 2019 r. złożyła w organie rentowym wniosek o ustalenie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Na dzień złożenia wniosku udowodniła okres składkowy i nieskładkowy w łącznym wymiarze 10 lat i 2 dni. Orzeczeniem z 8 stycznia 2016 r. Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności w Szczecinie, zaliczył odwołującą się do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności stwierdzając iż niepełnosprawność ma charakter trwały i istnieje od wczesnego dzieciństwa. W dniu 31 października 2019 r. odwołująca się konsultowana była przez konsultanta ZUS - specjalistę z zakresu neurologii, który rozpoznał u badanej bóle i zawroty głowy u osoby po usunięciu oponiaka okolicy ciemieniowej lewej (4 października 2011 r.) i po leczeniu RTGT stereoaktyczna guza kąta mostowo- mózdkowego lewego (3 lipca 2012 r., Gamma Knife) i stwierdził brak niezdolności do wykonywania pracy.

Dnia 20 listopada 2019 r. lekarz orzecznik ZUS-u po przeprowadzonym badaniu oraz po dokonaniu analizy dokumentacji medycznej, w tym opinii konsultanta ZUS z 31 października 2019 r. uznał, iż odwołująca się nie jest osobą niezdolną do wykonywania pracy. Lekarz orzecznik rozpoznał u badanej: bóle i zawroty głowy u osoby po usunięciu oponiaka okolicy ciemieniowej lewej (4 października 2011 r.) i po leczeniu RTGT stereoaktyczną guza kąta mostowo - mózdkowego lewego (3 lipca 2012 r., Gamma Knife). Po złożeniu przez odwołującą się sprzeciwu od powyższego orzeczenia, została ona poddana badaniu przez Komisję Lekarską ZUS, która 3 stycznia 2020 r. wydała orzeczenie stwierdzające, że stopień naruszenia sprawności organizmu wynikający z istniejących schorzeń, nie powoduje długotrwałej niezdolności do pracy zgodnej z posiadanymi kwalifikacjami.

Na dzień złożenia wniosku o świadczenie oraz na moment wydania zaskarżonej decyzji w stanie zdrowia odwołującej się rozpoznano: obustronny niedosłuch przewodzeniowy w wywiadzie, udokumentowany w przeszłości; organiczne zaburzenia osobowości; przebyte zabiegi operacyjne usunięcia oponiaka okolicy ciemieniowej lewej w 2011 r.; przebytą radioterapię stereoataktyczną guza kąta mostkowo-mózdkowego lewego w 2012 r.; przebyte leczenie w 1985 r. chłoniaka nieziarnistego okolicy oczodołu prawego.

Odwołująca się jest częściowo i trwale niezdolna do pracy od dzieciństwa z przyczyn neurologicznych i psychiatrycznych. Stwierdzono strukturalne, wieloogniskowe nieodwracalne uszkodzenia tkanki nerwowej mózgowia, stanowiące neurochirurgiczną podstawę do stwierdzenia co najmniej jej częściowej trwałej niezdolności do pracy tak z procesu rozwoju intelektualnego z okresu dzieciństwa, jak i z pojawiania się kolejnych ognisk patologii zmian miejscowych mózgu w postaci guzów i ognisk niedokrwiennych. Biegła neurolog, która oceniła stan odwołującej się od dzieciństwa do chwili badania sądowo-lekarskiego, nie stwierdziła w badaniu deficytu klinicznego pod postacią: zaburzeń mowy, niedowładów, porażień, dysfunkcji mózdkowej, zaburzeń funkcji chwytnej i lokomocyjnej. Ten stan kliniczny świadczy o prowadzonym procesie diagnostyczno-lecznym dotyczącym mózgowia. Odwołująca się jest częściowo i trwale niezdolna do pracy od dzieciństwa, brak jest całkowitej niezdolności do pracy. Może wykonywać zatrudnienie po ukończeniu Liceum - pracę siedzącą, nie na wysokości, nie wymagającą wysiłku fizycznego. Dołączona dokumentacja medyczna MR mózgowia, wykazuje brak cech wznowy guza (MR z 20 lipca 2020 r.). Badana wymaga monitoringu specjalistycznego neurochirurgicznego, neurologicznego.

Z powodu naruszenia zdrowia psychicznego, odwołująca się jest trwale częściowo niezdolna do pracy od dzieciństwa. W stanie klinicznym dominują zaburzenia w sferze emocjonalno-motywacyjnej, co potwierdziło przeprowadzone badanie biegłego psychologa. Obniżone komplementacje poznawcze (sprawności intelektualnej i uczenia się) potwierdza linia życiowa i warunki indywidulanego nauczania w szkole średniej (niższe kompetencje szkolne), co jednak pomimo zmian organicznych (potwierdzanych w NMR OUN i opinii neurochirurgicznej i neurologicznej) nie przekłada się na istotne deficyty poznawcze. Odwołująca się jest

sprawną intelektualnie odpowiednio do wieku, również w ocenie psychologicznej, ma klinicznie niższą zdolność do koncentracji uwagi, możliwości zapamiętywania, miała dysleksję w okresie szkolnym. Wykładowi organicznego uszkodzenia CUN mogą być jednak nie zawsze „uchwytne”. Zależy to bowiem od okolicy CUN. Znaczenie decydujące mają objawy kliniczne oraz dowody medyczne leczenia, związane z operacjami neurochirurgicznymi, ich zakresem i przełożeniem na stan psychiczny. Sprawność intelektualna odwołującej się mieści się w granicach przeciętnej dla jej wieku i wykształcenia. Ustalenia z przeprowadzonego badania nie wskazują na występowanie u niej psychologicznych wykładników organicznego uszkodzenia CUN. Występujące problemy z pamięcią mają w tej sytuacji podłoże emocjonalno-motywacyjne. Uzyskane w badaniu wyniki oraz kontrolne badanie psychologicznych wyznaczników organicznego uszkodzenia CUN, nie wykazało ich występowania co wskazuje na emocjonalno-motywacyjne podłoże nieznacznego osłabienia pamięci świeżej - słuchowej.

Odwołująca się z powodu schorzeń laryngologicznych nie jest niezdolna do pracy. Występuje u niej obustronny niedosłuch, odczuwalny szczególnie wtedy, gdy w tle panuje hałas, albo jest wiele źródeł dźwięku. Nie korzysta z aparatu słuchowego.

W tak ustalonym stanie faktycznym sprawy Sąd Okręgowy oddalił odwołanie powołując się na art. 12, art. 57 ust. 1 oraz art. 59 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 1631 ze zm., dalej jako ustawa rentowa).

Sąd Okręgowy zauważył, że w świetle powołanych przepisów z całkowitą niezdolnością do pracy mamy do czynienia w sytuacji utraty zdolności do wykonywania jakiejkolwiek pracy, przy czym zgodnie z art. 13 ust. 4 ustawy rentowej, zachowanie zdolności do pracy w warunkach określonych w przepisach o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych nie stanowi przeszkody do orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy. Przesłanka niezdolności do jakiejkolwiek pracy odnosi się do każdego zatrudnienia w innych warunkach niż specjalnie stworzone na stanowiskach pracy odpowiednio przystosowanych do stopnia i charakteru naruszenia sprawności organizmu. Możliwość uznania całkowitej niezdolności do pracy jest wykluczona przy zachowaniu choćby

ograniczonej zdolności do pracy w tzw. normalnych warunkach. Częściowa niezdolność do pracy jest natomiast wynikiem utraty w znacznym stopniu zdolności do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że ustalenia w powyższym przedmiocie zostały poczynione w oparciu o analizę dokumentacji zawartej w aktach rentowych, dokumentacji medycznej oraz w szczególności na podstawie przeprowadzonego w toku postępowania sądowego dowodu z opinii biegłych sądowych lekarzy specjalistów z zakresu psychologii, neurochirurgii, otolaryngologii, neurologii, psychiatrii, tj. lekarzy o specjalnościach adekwatnych do schorzeń odwołującej się. Biegli oparli się na niekwestionowanej przez żadną ze stron i niebudzącej wątpliwości Sądu dokumentacji medycznej zebranej w aktach organu rentowego oraz złożonej przez odwołującą się w postępowaniu sądowym. Sąd Okręgowy wskazał, że powyższe dowody ocenił jako miarodajne. Opinie sporządzone w toku niniejszego postępowania wydane zostały przez biegłych sądowych - lekarzy specjalistów posiadających wieloletnią praktykę zawodową (w tym kliniczną i orzeczniczą), po uprzednio przeprowadzonym badaniu ubezpieczonej oraz wcześniejszej analizie treści dokumentacji lekarskiej z przebiegu jej leczenia.

Sąd Okręgowy zważył, że wnioski zawarte w opiniach sporządzonych przez biegłych sądowych z zakresu neurologii, neurochirurgii i psychiatrii były ze sobą zbieżne w zakresie dokonanych ustaleń - co do częściowej i trwałej niezdolności do pracy ubezpieczonej od dzieciństwa - oraz tworzyły spójną całość. W ocenie sądu powołani biegli rzetelnie przedstawili swoje stanowiska, które w sposób logiczny uargumentowali. Przy tym jedynie biegły laryngolog stanął na stanowisku, że ubezpieczona jest zdolna do pracy, a biegły psycholog stwierdził, że sprawność intelektualna badanej, mieści się obecnie w granicach przeciętnej dla jej wieku i wykształcenia, a przeprowadzone badania nie wskazują na występowanie psychologicznych wykładników organicznego uszkodzenia CUN. Jej problemy z pamięcią świeżą (słuchową) mają w tej sytuacji podłoże emocjonalno-motywacyjne.

W konsekwencji powyższego Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że odwołująca się spełniła przesłankę wynikającą z dyspozycji art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy rentowej, a mianowicie jest częściowo (i trwale) niezdolna do pracy, co nie dało jednak podstaw do zmiany zaskarżonej decyzji, gdyż drugim warunkiem nabycia

prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy jest posiadanie wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego, co wynika z art. 57 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 58 ust. 1 ustawy rentowej. Posiadanie wymaganego stażu ubezpieczeniowego uzależnione jest od daty powstania niezdolności do pracy. Dla nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy istotne zatem jest, aby niezdolność ta powstała w okresach wymienionych w art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy. Wówczas możliwe jest stwierdzenie, że naruszenie sprawności organizmu powoduje utratę zdolności do pracy przynajmniej zgodnie z poziomem posiadanych kwalifikacji zawodowych w myśl art. 12 ust. 3 ustawy i uniemożliwia dalszą aktywność zawodową. Długość wymaganego okresu ubezpieczenia uzależniona jest od wieku osoby ubezpieczonej i - zgodnie z art. 58 ust. 1 tej ustawy - wynosi od 1 roku (gdy niezdolność do pracy powstała przed ukończeniem 20 lat) do 5 lat (gdy niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat). Renta z tytułu niezdolności do pracy - jak wskazał Sąd pierwszej instancji - jest zatem świadczeniem należnym z racji utraty zdolności do wykonywania zatrudnienia.

Sąd Okręgowy zaakcentował, że źródłem świadczeń jest fundusz rentowy powstały ze składek wszystkich ubezpieczonych na wypadek ryzyka wystąpienia niezdolności do pracy. W konsekwencji, ze świadczeń tego funduszu korzystają tylko osoby podlegające ubezpieczeniu w czasie, kiedy wystąpiło objęte ubezpieczeniem zdarzenie. Ponieważ przedmiotem roszczenia jest renta z tytułu niezdolności do pracy przysługująca ubezpieczonym z tytułu zatrudnienia, to jej podstawę - w ocenie Sądu Okręgowego - powinny stanowić zdarzenia powstałe w okresach zatrudnienia i innych związanych ze stosunkiem ubezpieczenia okresach, o których mowa w art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy rentowej. Jednakże, w przypadku odwołującej się częściowa i trwała niezdolność do pracy ma swój początek w dzieciństwie, kiedy miała 3 lata, co oznacza, iż została ona wniesiona do zatrudnienia. W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, iż odwołująca się nie spełniła podstawowej przesłanki przyznania prawa do renty, albowiem jej częściowa i trwała niezdolność do pracy powstała w dzieciństwie, nie zaś w okresie ubezpieczenia lub w ciągu 18 miesięcy od ustania tego okresu.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego złożyła odwołująca się, wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku przez uwzględnienie odwołania i przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Sąd Apelacyjny uznał apelację za niezasadną. Zaznaczył, że kwestia ustalenia niezdolności do pracy oraz - co szczególnie istotne - daty jej powstania, wymagała wiadomości specjalnych, a temu służył dowód z opinii biegłych sądowych. I tak też w przedmiotowej sprawie, ocena niezdolności do pracy oraz chwili jej powstania przez Sąd pierwszej instancji, jak i przez Sąd Apelacyjny, ostatecznie została dokonana w oparciu o sporządzone na potrzeby niniejszego postępowania opinie biegłych sądowych. Wnioski opiniujących były dla Sądu drugiej instancji w pełni wiarygodne, bowiem nie zostały skutecznie prawnie podważone przez twierdzenia odwołującej się. Zresztą Sady obu instancji nie wykluczyły istnienia przesłanki częściowej niezdolności do pracy, zważywszy że istotna była przesłanka okresu zaistnienia częściowej niezdolności do pracy.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, odwołująca się błędnie utożsamia datę zdiagnozowania u niej w 2011 r. trzech oponiaków mózgu z datą częściowej utraty zdolności do wykonywania pracy. Dołączone do apelacji karty informacyjne, jak i wynik rezonansu magnetycznego nie podważały zasadności poczynionych w tym zakresie ustaleń oraz wniosków biegłych sądowych. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, brak zatem podstaw do podzielenia stanowiska apelującej, że Sąd Okręgowy błędnie ustalił stan faktyczny przyjmując, że jej choroba miała swój początek w dzieciństwie. Skarżąca konsekwentnie podkreśla, że częściowa niezdolność do pracy powodowana jest wykryciem u niej oponiaków mózgu w 2011 r., a zatem już w okresie zatrudnienia. Nie sposób jednak zgodzić się z tą tezą, bowiem jak wykazano w przeprowadzonym dotychczas postępowaniu, do niezdolności do pracy w dacie wydania decyzji i badania przez biegłych, przyczyniły się nie tylko zdiagnozowane w 2011 r. oponiaki, lecz przede wszystkim schorzenia, które zdiagnozowano, a następnie leczono we wczesnym dzieciństwie. Choroba postępuje, jednak stan niezdolności do pracy w rozumieniu ustawy rentowej, trwa nieprzerwanie od dzieciństwa przez wiek młodzieńczy do daty orzekania przez organ. Z opinii biegłych nie wynikało, że doszło do pogorszenia stanu zdrowia w stopniu uzasadniającym zmianę stopnia niezdolności do pracy na całkowity.

Sąd Apelacyjny nie stwierdził też naruszenia przez Sąd Okręgowy prawa materialnego na gruncie art. 57 ustawy rentowej. Odwołująca się nie spełniła łącznie wszystkich warunków do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, ponieważ niezdolność do pracy w rozumieniu art. 57 ustawy rentowej, powstała w dzieciństwie, a nie zaś w którymkolwiek z okresów, o których mowa w punkcie 3 art. 57 tej ustawy.

W skardze kasacyjnej odwołująca się zarzuciła naruszenie: 1/ art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy rentowej przez niewłaściwe zastosowanie w sytuacji, gdy częściowa i trwała niezdolność do pracy ubezpieczonej powstała w okresie ubezpieczenia - zatrudnienia z powodu wykrycia oponiaków mózgu, co oznacza, iż ubezpieczona spełnia wszystkie przesłanki do uzyskania renty z tytułu niezdolności do pracy; 2/ art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. mających istotny wpływ na wynik sprawy, przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i poczynienie dowolnych ustaleń w zakresie zdiagnozowanych w 2011 r. oponiaków mózgu, iż są tą samą jednostką chorobową co wykryty u ubezpieczonej w wieku 3 lat guz okolic oka chłoniaka IV stopnia typu NHL o nietypowym umiejscowieniu guza w prawym oczodole, oraz przez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i pominięcie mającego istotne znaczenie dla sprawy wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie Wydział z 13 grudnia 2005 r., VII U 4661/04, z którego wynika, iż ubezpieczona nie otrzymała renty socjalnej, gdyż była zdolna do pracy, zatem nie sposób uznać, iż niezdolność do pracy powstała w dzieciństwie.

Biorąc powyższe pod uwagę skarżąca wniosła o uchylenie i zmianę wyroku Sądu Apelacyjnego poprzez uwzględnienie apelacji i przyznanie jej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy oraz o zasądzenie od organu rentowego na rzecz ubezpieczonej kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od skarżącej zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest zasadna.

Skarga kasacyjna jest oparta o przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., a więc, że skarga jest oczywiście uzasadniona.

Zgodnie z art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 1631 ze zm.), zwana dalej ustawą emerytalną, renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który spełnił m.in. warunek : niezdolność do pracy powstała w okresach, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1 i 2, pkt 3 lit. b, pkt 4, 6, 7 i 9, ust. 2 pkt 1, 3-8 i pkt 9 lit. a, pkt 10 lit. a, pkt 11, 12 i pkt 13 lit. a, pkt 14 lit. a i pkt 15-17 oraz art. 7 pkt 1-3, pkt 5 lit. a, pkt 6 i 12, oraz w okresach pobierania świadczenia pielęgnacyjnego lub specjalnego zasiłku opiekuńczego określonych w przepisach o świadczeniach rodzinnych lub zasiłku dla opiekuna określonego w przepisach o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

Stosownie do art. 227 i art. 233 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 1568 ze zm.), przedmiotem dowodu są fakty mające dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie. Sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału.

Adekwatnie do art. 67 ustawy z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.), obywatel ma prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego. Zakres i formy zabezpieczenia społecznego określa ustawa. Obywatel pozostający bez pracy nie z własnej woli i nie mający innych środków utrzymania ma prawo do zabezpieczenia społecznego, którego zakres i formy określa ustawa.

Istota sporu dotyczyła rozstrzygnięcia kwestii, czy Skarżąca spełnia wymagania ustawowe w zakresie przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, a w szczególności, czy niezdolność do pracy powstała u niej wcześniej (w dzieciństwie), czy też w okresie zatrudnienia (ubezpieczenia). Przy czym, jeśli w okresie zatrudnienia, warunek za przyznaniem świadczenia byłby spełniony.

W ocenie Skarżącej, spełnia ona przesłanki do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, gdyż niezdolność do pracy przysługująca z tytułu zatrudnienia powstała w czasie ubezpieczenia, tj. w jednym ze wskazanych okresów składkowych w art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej. Jednostka chorobowa, jaką jest oponiak mózgu (powstała w okresie zatrudnienia) nie jest tą samą jednostką chorobową co guz okolic oka (powstały w dzieciństwie).

Natomiast organ rentowy podziela stanowisko Sądów obydwu instancji, że sporządzone w sprawie opinie biegłych uznać należy za w pełni rzetelne i wiarygodne i dlatego Sądy słusznie przyjęły, iż ubezpieczona jest częściowo i trwale niezdolna do pracy od dzieciństwa z przyczyn neurologicznych i psychologicznych, a więc nie spełnia przesłanki z art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej.

Adekwatnie do literatury, (...) Przyznanie świadczenia w razie zajścia sytuacji chronionej może być uzależnione od spełnienia przez osobę znajdującą się w danej sytuacji określonych przez prawo warunków. O ile więc uznanie jakiejś sytuacji życiowej za ryzyko "otwiera" dostęp do ochrony (świadczenia), o tyle ustalenie warunków utrudnia (ogranicza) ten dostęp. Biorąc jednak pod uwagę, że wszelkiego rodzaju warunki są zawsze ograniczeniem dostępu do jakiegoś dobra (świadczenia) - im bowiem więcej warunków do spełnienia ustawodawca stawia ubezpieczonemu, tym mniej dostępne jest dane świadczenie - musimy stwierdzić, że "warunek" istnienia niezdolności do pracy ma nieco inny charakter niż pozostałe dwa warunki wymienione w przepisie. Jest ona warunkiem o tyle, że powstanie niezdolności do pracy "otwiera" (i w tym sensie warunkuje) dostęp do świadczenia. W sensie prawnym niezdolność do pracy nie jest jednak warunkiem nabycia świadczenia, ale sytuacją chronioną danym świadczeniem (ryzykiem ubezpieczeniowym). Należy więc przyjąć, że ustawodawca posługuje się w art. 57 ustawy określeniem "warunek" w szerokim (potocznym) rozumieniu tego słowa, oznaczającym wszelkie uwarunkowania prawne nabycia prawa do danego świadczenia (warunki *sensu largo*). Warunki *sensu stricto* to wymóg, aby niezdolność do pracy powstała w czasie trwania ubezpieczenia albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tego ubezpieczenia oraz aby ubezpieczony posiadał wymagany staż ubezpieczeniowy (por. I. Jędrasik-Jankowska, *Warunki nabycia prawa do renty [w:] Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2009). Prawo do

zabezpieczenia społecznego dotyczy różnych sytuacji z życia człowieka, spośród których niektóre są wysoce prawdopodobne (osiągnięcie wieku emerytalnego), inne mogą nie wydarzyć się wcale (np. wypadek przy pracy). Zakres prawa do zabezpieczenia społecznego syntetycznie i trafnie ujmuje L. Garlicki, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. IV, red. L. Garlicki, Warszawa 2003, komentarz do art. 67, uwaga 7, wskazując, że polega ono na zagwarantowaniu każdemu obywatelowi świadczeń na wypadek: 1) niezdolności do pracy ze względu na chorobę; 2) niezdolności do pracy ze względu na inwalidztwo; 3) osiągnięcia wieku emerytalnego; 4) pozostawania bez pracy nie z własnej woli i nieposiadania innych środków utrzymania (por. M. Bartoszewicz [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. M. Haczowska, Warszawa 2014, art. 67).

Zgodnie z orzecnictwem, pogorszenie istniejącej przed podjęciem zatrudnienia niezdolności do pracy w ramach danego jej stopnia uzasadnia prawo do renty przy spełnieniu powyższych warunków, to o istotnym pogorszeniu stanu zdrowia uzasadniającym prawo do świadczenia rentowego można mówić także wówczas, gdy następstwa postępującego schorzenia istniejącego przed podjęciem zatrudnienia i powodującego całkowitą niezdolność do pracy, powstałe w okresach wymienionych w art. 57 ust. 1 pkt 3 u.e.r.f.u.s., samodzielnie spowodowały utratę zdolności do wykonywania pracy odpowiadającej dotychczasowym możliwościom zdrowotnym ubezpieczonego (wyrok Sądu Najwyższego z 14 stycznia 2025 r., sygn. akt I USKP 146/24, LEX nr 3816504). Sąd ubezpieczeń społecznych rozpoznający odwołanie od decyzji organu rentowego jest zobligowany do weryfikacji wszystkich warunków nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, m.in. warunku czasu zajścia zdarzenia, o którym mowa w art. 57 ust. 1 pkt 1 u.e.r.f.u.s. Tylko wówczas możliwe jest zbadanie, kiedy powstała ustalona przez sąd niezdolność do pracy i czy miało to miejsce w okresach, o których mowa w ustawie o emeryturach i rentach (art. 57 ust. 1 pkt 3). Pogorszenie się stanu zdrowia w ramach tego samego rodzaju niezdolności do pracy, choćby nie oznaczało ewolucji tej niezdolności w kierunku wyższego stopnia niezdolności do pracy może oznaczać zajście kolejnego - nowego ryzyka ubezpieczeniowego (postanowienie Sądu Najwyższego z 17 września 2024 r., sygn. akt III UZ 5/24, LEX nr 3768828). Dla nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy istotne jest, aby niezdolność ta powstała w

okresach wymienionych w art. 57 ust. 1 pkt 3 u.e.r.f.u.s. Wówczas możliwe jest stwierdzenie, że naruszenie sprawności organizmu powoduje utratę zdolności do pracy przynajmniej zgodnie z poziomem posiadanych kwalifikacji zawodowych (art. 12 ust. 3 ustawy) i uniemożliwia dalszą aktywność zawodową. Wobec tego dla spełnienia warunku określonego w art. 57 ust. 1 pkt 3 tej ustawy przez osobę częściowo niezdolną do pracy, której częściowa niezdolność do pracy nie powstała w okresach wyszczególnionych tym przepisem i wykonującą pracę odpowiednią do zachowanych możliwości zdrowotnych przyjmuje się, że wymagane jest pogorszenie stanu zdrowia w stopniu uniemożliwiającym przynajmniej wykonywanie pracy w dotychczasowym ograniczonym stanie zdrowia zakresie (postanowienie Sądu Najwyższego z 8 lutego 2022 r., III USK 373/21, LEX nr 3399352). Dla nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy istotne zatem jest, aby niezdolność ta powstała w okresach wymienionych w art. 57 ust. 1 pkt 3 u.e.r.f.u.s. Wówczas możliwe jest stwierdzenie, że naruszenie sprawności organizmu powoduje utratę zdolności do pracy przynajmniej zgodnie z poziomem posiadanych kwalifikacji zawodowych (art. 12 ust. 3 ustawy) i uniemożliwia dalszą aktywność zawodową. Wobec tego dla spełnienia warunku określonego w art. 57 ust. 1 pkt 3 tej ustawy przez osobę częściowo niezdolną do pracy, której częściowa niezdolność do pracy nie powstała w okresach wyszczególnionych tym przepisem i wykonującą pracę odpowiednią do zachowanych możliwości zdrowotnych przyjmuje się, że wymagane jest pogorszenie stanu zdrowia w stopniu uniemożliwiającym przynajmniej wykonywanie pracy w dotychczasowym ograniczonym stanie zdrowia zakresie. Sąd Najwyższy wielokrotnie w swoim orzecznictwie wskazywał, że pogorszenie istniejącej przed podjęciem zatrudnienia niezdolności do pracy w ramach danego jej stopnia uzasadnia prawo do renty, gdy po pierwsze powstało w okresach wymienionych w art. 57 ust. 1 pkt 3 u.e.r.f.u.s. oraz po drugie, gdy spowodowało autonomiczną utratę zdolności do wykonywania pracy w dotychczasowym zakresie. Jest to bowiem powstanie niezdolności do pracy powodujące autonomiczną utratę zdolności do wykonywania pracy w dotychczasowym zakresie bądź uniemożliwiające całkowite wykonywanie jakiejkolwiek pracy. Ponadto okresy składkowe i nieskładkowe wymagane do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, doprecyzowane w art. 58 ust. 1 u.e.r.f.u.s., powinny być ustalane według

daty niezdolności do pracy powstałej w okresach wymienionych w art. 57 ust. 1 pkt 3 u.e.r.f.u.s. W obrębie tego samego przepisu, warunkującego łączne spełnienie przesłanek nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, nie mogą wobec tego występować dwie różne daty powstania niezdolności do pracy (postanowienie Sądu Najwyższego z 26 września 2018 r., II UK 418/17, LEX nr 2569743). Chwila ujawnienia się niezdolności do pracy jest doniosła - można bowiem przyjąć, że niezdolność powstała najpóźniej w dacie jej ujawnienia. Jednak samo ujawnienie się niezdolności nie oznacza, że nie mogła ona powstać wcześniej. Wyjaśnienie tego zagadnienia (medycznych aspektów niezdolności do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu) wymaga jednak wiadomości specjalnych (art. 278 lub 290 k.p.c.) – wyrok Sądu Najwyższego z 3 sierpnia 2016 r, sygn. akt I UK 320/15, LEX nr 2120890.

W rozpoznawanej sprawie należy zwrócić uwagę na kilka istotnych okoliczności. Po pierwsze, wśród zastosowanych przez Sady osobowych źródeł dowodowych, a więc osób posiadających wiadomości specjalne brak lekarzy o specjalności onkologicznej, natomiast Skarżąca zasadniczo poważnie uskarża się na tego rodzaju dolegliwości. Po drugie w sprawie stanu zdrowia Skarżącej zachodzi potrzeba ustalenia w tym względzie za lata 2006-2011, a więc stan zdrowia pomiędzy orzeczeniem Sądu Okręgowego w Szczecinie z 13 grudnia 2005 r., sygn. akt VIIU 4661/04 a rokiem 2011, kiedy ujawniono oponiaki mózgu u Skarżącej. Po trzecie w sprawie, w której występuje wiele osobowych źródeł dowodowych posiadających wiadomości specjalne, w ocenie Sądu Najwyższego w obecnym składzie, powinna być wymagana opinia zbiorcza w sprawie stanu zdrowia Skarżącej. Po czwarte, trzeba w sprawie mieć na uwadze, że Skarżąca będąc niewątpliwie osobą schorowaną w stopniu znacznym, jest obecnie narażona na całkowitą utratę środków zabezpieczenia społecznego z tychże tytułów, co wpływa na zachwianie w tym względzie poczucia sprawiedliwości społecznej oraz ochronnej roli państwa.

W związku z powyższym zachodzi przesłanka wskazana jako podstawa skargi kasacyjnej w rozpoznawanej sprawie.

Zwraca się uwagę, że Sąd Najwyższy zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c. jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia. Związanie to wyklucza nie tylko przeprowadzenie w jakimkolwiek zakresie dowodów,

lecz także badanie, czy sąd drugiej instancji nie przekroczył granic swobodnej ich oceny. Z tego punktu widzenia ewentualny zarzut skargi kasacyjnej, który ma na celu polemikę z ustaleniami faktycznymi sądu drugiej instancji, chociażby pod pozorem kwestionowania wykładni lub niewłaściwego zastosowania określonych przepisów prawa materialnego, z uwagi na jego sprzeczność z art. 398³ § 3 k.p.c. jest *a limine* niedopuszczalny (wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2020 r., sygn. akt II CSK 695/18, LEX nr 3049035).

Sumując, zaskarżony wyrok nie odpowiada prawu, a skarga kasacyjna podlega uwzględnieniu. Dlatego Sąd Najwyższy orzekł z mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

[r.g.]